

MATYLDA SIWEK

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków, Polska
Pedagogical University of Krakow, Poland

Podgórze – zaniedbana dzielnica czy drzemiący potencjał? Wizerunek miejsca w świetle zanalizowanych materiałów informacyjnych i promocyjnych

Podgórze – a Neglected District or a Dormant Potential? Image of the Place in the Light of Information and Promotional Materials

Streszczenie: Podgórze, w przeszłości samodzielne miasto, zostało przyłączone do Krakowa w 1915 roku. Pomimo tego, że posiada wiele wartościowych zabytków, atrakcyjnych miejsc i obiektów, nadal pozostaje w cieniu zarówno w stosunku do najstarszej, zabytkowej części Krakowa, jak i do Kazimierza. Celem niniejszego artykułu jest próba oceny atrakcyjności oraz wizerunku Podgórze poprzez pryzmat materiałów informacyjnych i promocyjnych, które zostały omówione i zanalizowane z wyróżnieniem różnych grup zwiedzających – turystów zagranicznych, krajowych, a także mieszkańców miasta. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania, jakie podejmuje się działania i w jakim kierunku powinny one podążać w celu poprawy atrakcyjności oraz zwiększenia zainteresowania miejscem. Aby powyższy cel został osiągnięty, przeprowadzona została kwerenda źródeł internetowych oraz drukowanych dotyczących Podgórze, z których mogą korzystać turyści. W celu rozszerzenia badań przeprowadzono sondaż diagnostyczny wśród studentów Uniwersytetu Pedagogicznego, kierunku turystyka i rekreacja, sondujący ich wiedzę i opinie na temat atrakcji turystycznych Podgórze oraz sposobu postrzegania dzielnicy. Badanie miało charakter pilotażowy, należałoby je powtórzyć na większej, reprezentatywnej próbie, składającej się zarówno z turystów krajowych, jak i zagranicznych. Należy podkreślić, że cechą charakterystyczną Podgórze jest to, że różnica w postrzeganiu jego atrakcyjności i zabytków jest znaczna i wyraźnie widoczna w materiałach promocyjnych i informacyjnych oraz ofercie turystycznej kierowanej do zwiedzających, a także obrazie dzielnicy, jaki jest przez nie kreowany.

Abstract: Podgórze, formerly an independent city, was adjoined to Krakow in 1915. Although it has many valuable monuments and attractive places, it still remains in the shadow of both the oldest, historic part of Krakow and Kazimierz. The aim of this article is to evaluate the image of Podgórze and its attractions in the light of the collected and analysed promotional and informational materials. An attempt was made to answer questions about the action being taken and the direction it should go in order to improve the attractiveness and increase the tourists' interest in the district. In order to achieve this goal, a search was conducted for Internet and printed sources concerning Podgórze, aimed at the average tourist. In order to extend the research, a diagnostic survey was conducted among the students of the Pedagogical University, the Faculty of Tourism and Recreation, surveying their knowledge and opinions on the tourist attractions of Podgórze and the perception of the district. The survey had an initial character and should be repeated on a larger, repre-

sentative sample, consisting of both domestic and foreign tourists. It should be stressed that a characteristic feature of Podgórze is that the difference in perception of its attractiveness and monuments is significant and clearly visible in promotional and information materials and the tourist offer addressed to the visitors, as well as in the image of the district they create.

Słowa kluczowe: atrakcja turystyczna; Kraków; oferta turystyczna; Podgórze; tożsamość miejsca; Zabłocie
Keywords: identity of the place; Krakow; Podgórze; tourist attraction; tourist offer; Zabłocie

Otrzymano: 23 lutego 2020

Received: 23 February 2020

Zaakceptowano: 15 czerwca 2020

Accepted: 15 June 2020

Sugerowana cytacja / Suggested citation

Siwek, M. (2020). Podgórze – zaniedbana dzielnica czy drzemiący potencjał? Wizerunek miejsca w świetle zanalizowanych materiałów informacyjnych i promocyjnych. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 34(3), 109–129. doi: 10.24917/20801653.343.8

WSTĘP

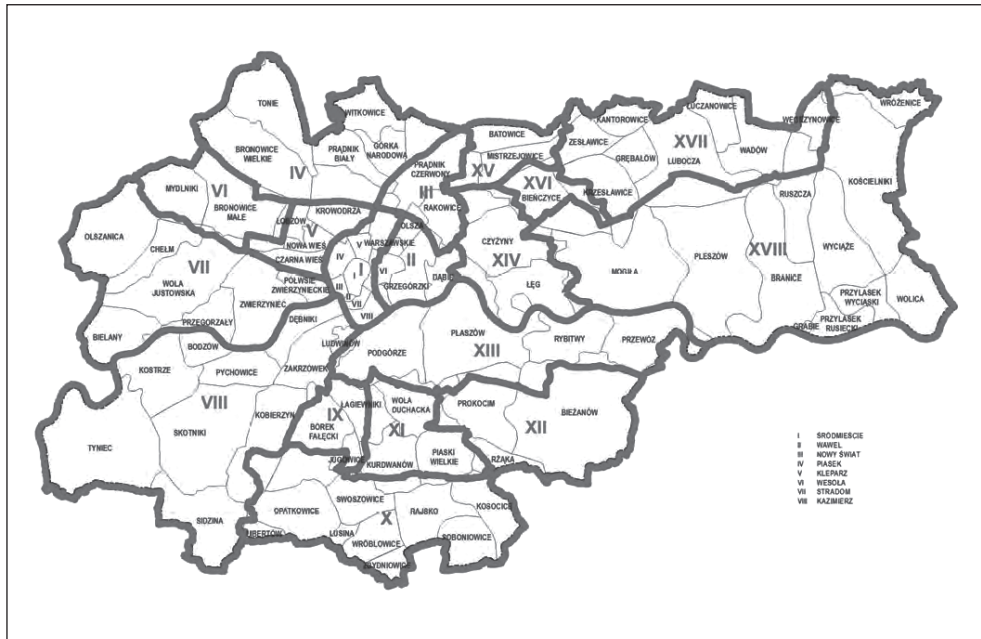
Podgórze jest jedną z 18 dzielnic Krakowa, opatrzoną numerem XIII i obejmującą takie osiedla, jak: Łutnia, Mateczny, Płaszów.

Natomiast atrakcyjność Podgórza, zarówno ta turystyczna, jak i rekreacyjna, kojarzona jest głównie z częścią dzielnicy położoną najbliżej lewego brzegu Wisły i w stosunkowo niedalekiej odległości od niego i centrum miasta, obejmującą osiedle Podgórze oraz Zabłocie, a także Płaszów. Właśnie na tych terenach znajdują się omawiane w artykule atrakcje, zabytki i muzea. Zaznaczona na rycinie 1 dawna gmina katastralna Podgórze zbiega się z granicami miasta Podgórza, które funkcjonowało do 1915 roku (rycina 2).

Wiedza dotycząca dzielnicy oraz jej zabytków i atrakcji jest zróżnicowana w zależności od odbiorcy, którego należałoby podzielić na trzy większe grupy – turystę zagranicznego, turystę krajowego oraz mieszkańców Krakowa. Powyższy podział byłby konieczny również, biorąc pod uwagę informacje o dzielnicy zamieszczone w materiałach promocyjnych czy gotowe oferty skierowane do turystów i mieszkańców Krakowa. Osobną podgrupę mogliby stanowić uczący się w Krakowie studenci, którzy z jednej strony są przyjezdnymi, z drugiej, przynajmniej tymczasowo, mieszkańcami Krakowa.

Turyści zagraniczni utożsamiają Podgórze z dziedzictwem historycznym związanym z II wojną światową i eksterminacją ludności żydowskiej. Główne skojarzenia to: Schindler, Fabryka Emalia Oskara Schindlera, getto, obóz koncentracyjny w Płaszowie. Informacje zamieszczone w internecie w językach obcych czy ogólnych przewodnikach po Krakowie kształtują właśnie taki obraz Podgórza. Również gotowe pakiety wycieczek często dotyczą tematu ludności żydowskiej i jej eksterminacji w czasie II wojny światowej i oferują trasy łączące teren Podgórza i Kazimierza. Dla turystów krajowych (często są to rodziny z dziećmi) omawiany obszar to nie tylko getto i tragiczne losy ludności żydowskiej; łączy go z funkcjonującym w przeszłości osobnym miastem, a obecnie jedną z dzielnic Krakowa, położoną trochę na uboczu, z dala od głównych ścieżek turystycznych. Czerpią informacje m.in. z blogów pisanych przez podróżników czy miłośników Krakowa, poszukują niestandardowej oferty, mniej uczęszczanych tras oraz popularnych miejsc czy możliwości zejścia z utartych szlaków. Dla mieszkańców Krakowa Podgórze to głównie miejsce na miłe, aktywne spędzenie czasu wolnego,

Rycina 1. Tereny 18 dzielnic Krakowa a tereny dawnych gmin katastralnych

Źródło: Poczet Krakowski (2020)

Rycina 2. Granice Miasta Podgórza w 1915 roku na tle obecnego podziału administracyjnego Krakowa

Źródło: Wikiwand (2020)

weekendu, odpoczynku, rekreacji, wyciszenia. Zwiedzają je również dzieci i młodzież, zarówno z terenu Krakowa, jak i spoza miasta, w ramach wycieczek szkolnych.

Podgórze zostało opisane w pracach dotyczących dziejów Krakowa jako jego dzielnica (np. Bieniarzówna, Małecki, 1979), w odrębnych publikacjach (np. Małecki, 1978; Rożek, 2002; Żółciak, 2007) oraz w przewodnikach po Krakowie, Kazimierzu lub Podgórzu. Ponieważ historia miejsca nierozzerwalnie związana jest z tragicznymi latami II wojny światowej, duża część publikacji omawia właśnie ten okres. Są to zarówno publikacje bardziej ogólne (np. Baliński, 2003; Kotarba, 2003; Chwalba, 2010), jak i szczegółowe, dotyczące np. jednego miejsca czy obiektu (np. Pióro, 2003; Kuwałek, Pióro, Gryta, Salwiński, 2013).

CELE I METODY BADAWCZE

Celem artykułu jest próba oceny atrakcyjności oraz wizerunku Podgórza przez pryzmat materiałów informacyjnych i promocyjnych, które zostały omówione i zanalizowane z wyróżnieniem różnych grup zwiedzających – turystów zagranicznych, krajowych, a także mieszkańców miasta. W przypadku Podgórza, powyższy podział uwydatniony jest zarówno w przygotowanej ofercie, materiałach promocyjnych i informacyjnych, jak i w sposobie postrzegania miejsca przez osoby zwiedzające i eksplorujące dzielnicę. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jaki wizerunek Podgórza kształtowany jest w źródłach zarówno internetowych, jak i drukowanych, jakie podejmuje się działania i w jakim kierunku powinny one podążać w celu poprawy atrakcyjności oraz zwiększenia zainteresowania miejscem.

Aby powyższy cel został osiągnięty, przeprowadzona została kwerenda źródeł internetowych, literatury oraz dokumentów i informacji o Podgórzu skierowanych do osób chcących bliżej poznać to miejsce, pomocna przy zbadaniu sposobów promocji dzielnicy oraz kanałów, jakimi są one przekazywane. Zanalizowano przede wszystkim strony internetowe i portale, które wyświetlają się na pierwszych miejscach popularnych wyszukiwarek (zwłaszcza Google), ponieważ to właśnie do nich potencjalny turysta szukający informacji w internecie miałby największy dostęp. Są to oficjalne portale miejskie (Magiczny Kraków, 2020; Kraków Travel, 2020), strony WWW przeznaczone dla turystów, gdzie znajdują się informacje krajoznawcze o Krakowie, jego zabytkach i atrakcjach, a także oferty gotowych wycieczek do wykupienia (Get Your Guide, 2020; Karnet Kraków, 2020; Visit a City, 2020; Visit Krakow, 2020), jak również portale informacyjne, w których znajdują się zakładki dotyczące podróży, strony WWW różnych organizacji działających na rzecz rozwoju i promocji Podgórza oraz blogi podróżnicze.

W celu rozszerzenia badań przeprowadzono ankietę wśród studentów, badającą ich wiedzę i opinie na temat atrakcji turystycznych Podgórza. Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego za pomocą kwestionariusza ankiety, w październiku 2019 roku, wśród studentów Uniwersytetu Pedagogicznego, kierunku turystyka i rekreacja, na studiach I stopnia. Powyższe badanie miało na celu określenie, jak Podgórze i jego atrakcje funkcjonują w świadomości studentów, z jednej strony (w dużej mierze) osób przyjezdnych, ale z drugiej – przebywających w Krakowie znacznie dłużej niż przeciętny turysta. Liczebność próby wyniosła 65 osób. Kwestionariusz ankiety składał się z metryczki i 11 pytań właściwych. Część pytań miała charakter otwarty, poproszono w nich respondentów o podanie informacji, które posiadają o Podgórzu, i pierwszych skojarzeń z dzielnicą. W dalszych pytaniach poproszono studentów

o zaznaczenie zabytków, atrakcji Podgórza, jak i jego muzeów, o których słyszeli, które zwiedzili i które chcieliby zwiedzić. Respondenci mogli również podać własne odpowiedzi. Wyniki zaznaczono na wykresach kołowych i słupkowych.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż ze względu na niereprezentatywność próby badanie ma charakter pilotażowy. Aby było kompletne, należałoby je rozszerzyć na inne, wymienione powyżej grupy odbiorców, tworzące próby reprezentatywne.

PODGÓRZE – RYS HISTORYCZNY ORAZ GŁÓWNE ATRAKCJE

Podgórze, obecnie dzielnica Krakowa, a wcześniej odrębnie funkcjonujące miasto, leży na prawym brzegu Wisły, która oddziela je od Krakowa. Jest historycznie związane ze starą piastowską stolicą, chociaż jako miasto zostało założone w opozycji i kontraście do niej.

Początki osadnictwa po tej stronie rzeki sięgają czasów prehistorycznych. Bliskość rzeki oraz łatwość w pozyskiwaniu krzemienia, który służył do wyrobu wielu narzędzi, zachęcały do zakładania w tym miejscu osad. Na VII lub VIII wiek datuje się powstanie na szczycie grzbietu Krzemionek kopca Kraka, legendarnego władcy i założyciela grodu, a na przełomie wieku X i XI wybudowanie romańskiego kościoła św. Benedykta. W XIV wieku powstały dwie osady o charakterze wiejskim – Zabłocie i Czyżowa, które w czasach panowania króla Kazimierza Wielkiego stały się własnością miasta Kazimierz. Rozwój Podgórza jako miasta datuje się na wiek XVIII, kiedy to w 1772 roku, na skutek I rozbioru Polski, tereny te dostały się pod panowanie austriackie i zostały włączone do utworzonej prowincji – Królestwa Galicji i Lodomerii, ze stolicą we Lwowie. Plany założenia nowego miasta powstały już w 1779 roku, ale dopiero w roku 1784 cesarz Józef II Habsburg nadał wolnemu królewskiemu miastu prawa miejskie. W nowej strukturze wybudowano ratusz, kościół, szkołę, browar, nadano herb, a mieszkańcy otrzymali szereg przywilejów, jak np. czynne i bierne prawo wyborcze, bezpłatne przekazanie ziemi, zwolnienie na okres 30 lat z płacenia podatków, wsparcie w pozyskiwaniu materiałów budowlanych czy pomoc finansową dla przybywających kupców i rzemieślników. Poza prawami i przywilejami nowo przybyłych osadników obowiązywały również liczne obostrzenia, jednakże nie zniechęciły ich one do osiedlania się w Podgórzu. Przeciwnie, liczba nowych osadników, głównie rzemieślników i kupców z obszaru monarchii austro-węgierskiej, jak i sąsiednich Krakowa i Kazimierza, systematycznie rosła. W tym czasie Podgórze dynamicznie rozwijało się zarówno pod względem terytorialnym, jak i gospodarczym. W drugiej połowie XIX wieku Austriacy rozpoczęli budowę systemu fortyfikacji, tzw. Twierdzy Kraków, włączając w nią również tereny Podgórza, przekształcając tkankę miasta, ale jednocześnie przyczyniając się do jego gospodarczego rozwoju. Powstały wtedy liczne fabryki, warsztaty, cegielnie, młyny, wybudowano most łączący Podgórze z Krakowem oraz linię kolejową Karola Ludwika, prowadzącą do Dębicy. Przeprowadzenie reform wewnątrz monarchii, złagodzenie polityki wobec zajmowanych terenów i wprowadzenie w 1867 roku tzw. autonomii galicyjskiej spowodowało dalszy rozwój miasta, przy jednoczesnym przywróceniu samorządu w gminach, wprowadzeniu języka polskiego jako urzędowego oraz przekazaniu władzy w mieście burmistrzom wybieranym w demokratycznych wyborach (Małecki, 1978; Rożek, 2006; Górecki, Sermet, 2010).

W 1910 roku prezydent Krakowa Juliusz Leo zapoczątkował plan rozwoju dużą się w swoich ciasnych granicach miasta i utworzenia tzw. wielkiego Krakowa,

w skład którego miały wchodzić okoliczne tereny, w tym również dobrze prosperujące miasto Podgórze. Wśród mieszkańców miasta projekt spotkał się z pozytywnymi opiniami, ale również z wieloma negatywnymi, związanymi z obawą przed utratą samodzielności oraz stratami ekonomiczno-gospodarczymi. Ostatecznie w 1913 roku Rada Miasta Podgórze podjęła uchwałę o przyłączeniu do Krakowa, co zostało zrealizowane ostatecznie w lipcu 1915 roku. Tym samym zakończył się okres historii Podgórze jako samodzielnego miasta, a rozpoczął jako jednej z dzielnic Krakowa (Bieniarzówna, Małecki, 1979; Lang, 2008; Salwiński, 2008).

Za jedno z najbardziej istotnych i pozytywnych wydarzeń w dziejach miasta można uznać przejście 31 października 1918 roku przez Polaków koszar austriackich przy ul. Wielickiej oraz Kalwaryjskiej, a następnie przejście władzy w mieście (Łyczak, 2015).

W okresie międzywojennym, w nowej rzeczywistości, następował dalszy rozwój Podgórze. Dokończono budowę wodociągów i kanalizacji, wybudowano kolejny most im. J. Piłsudskiego, rozbudowano drogę biegnącą do III mostu, po którym już od 1917 roku kursował pierwszy elektryczny tramwaj.

Najtragiczniejszym okresem w dziejach Podgórze były bez wątpienia lata II wojny światowej, po których dawne miasto długo nie mogło się otrząsnąć i nie powróciło już do wcześniejszej świetności. Naziści nie tylko dokonali zniszczeń, ale również na terenie Podgórze stworzyli getto żydowskie – szczelnie zamkniętą, otoczoną murem dzielnicę, z której wysiedlono jej dawnych mieszkańców, a przesiedlono ludność żydowską. W 1942 roku przeprowadzono dwie akcje wysiedleńcze, podczas których zabito kilka tysięcy osób, a kilkanaście wywieziono do obozu zagłady w Bełżcu. W tym samym roku utworzono również w Płaszowie na terenie Krzemionek obóz pracy przymusowej, później koncentracyjny. Od tej pory teren Podgórze został nierozzerwalnie związany z eksterminacją ludności żydowskiej – tragedią, jaką ze sobą niosła wojna. Wydarzenia te pozostawiły ślad w architekturze dzielnicy, a także widoczne są we wspomnieniach świadków tamtych czasów, tworząc tkankę materialną i niematerialną dzielnicy. Okres wojny spowodował również, że Podgórze podupadło i stało się zaniedbanym i trochę zapomnianym przedmieściem. W czasie PRL następowała dalsza degradacja i niszczenieabytkowej tkanki miasta (Lang, 2008; Duda, 2010; Legutko, 2010).

Taki właśnie wizerunek Podgórze jako przemysłowej, biednej i zaniedbanej dzielnicy długo funkcjonował, a częściowo i nadal funkcjonuje w świadomości zarówno mieszkańców Krakowa, jak i przyjezdnych.

Rewitalizację Podgórze, jako XIII dzielnicy Krakowa, zaczęto przeprowadzać od roku 1989, już w nowym ustroju politycznym. Odnowiono m.in. budynek dawnego magistratu, kopiec Krakusa, plac Niepodległości, plac Bohaterów Getta i Rynek Podgórze. Zaczęto odbudowywać tożsamość miejsca poprzez rewitalizację, nowe inwestycje, ale również przypomnianie historii i wzmacnianie przywiązania mieszkańców, łączenie ich wokół wspólnego miejsca i sprawy. Coraz większą popularność, nie tylko wśród turystów, ale i mieszkańców zyskuje odnawiany i rewitalizowany obszar Zabłocia (Lang, 2008; Dołęgło, 2011; Załącznik..., 2018). Należy w tym miejscu podkreślić, że w całym procesie odbudowy i odradzania się Podgórze ważne miejsce zajmują działania odgórne, np. różnych instytucji związanych z kulturą, ale również oddolne, w tym inicjatywy mieszkańców. Wśród działających organizacji, które starają się z jednej strony wypromować dzielnicę jako miejsce atrakcyjne dla turystów krajowych, zagranicznych i mieszkańców Krakowa, z drugiej mają na celu integrację mieszkańców dzielnicy

i odbudowę tożsamości miejsca, należy wymienić m.in. otwarte w 2018 roku Muzeum Podgórze (Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2020). Ma ono swoją siedzibę w budynku dawnego zajazdu Pod św. Benedyktem i jest filią Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Spośród innych organizacji należy wymienić m.in.: Centrum Kultury Podgórze (2020), przemienione z Domu Kultury Podgórze, czy Stowarzyszenie Podgorze.pl (2020). Kwintesencją działań podejmowanych w dzielnicy mogłoby być motto tego stowarzyszenia, które mówi: „Podgórze – to nasz dom. Dumni z tego chcemy pokazać wspaniałości naszej części świata. Ciągłe są one mało znane i myślimy, że wreszcie nadeszła pora, aby to zmienić. Przedstawimy intrygujące fakty, rozwikłamy tajemnicze zagadki i obalimy wiekowe mity. Sprawimy, że podgórzanie poczują się dumni ze swojego miejsca zamieszkania, że krakowianie poznają unikalny charakter naszej dzielnicy. Wreszcie zachęcimy turystów, aby odkryli piękno i magię, jakie czekają na nich na prawym brzegu Wisły. Wierzimy, że nam się to uda” (Stowarzyszenie Podgorze.pl, 2020).

Wśród najbardziej znanych zabytków Podgórze należy wymienić Rynek Podgórski wraz z neogotyckim kościołem św. Józefa oraz leżącymi wokół niego budynkami, m.in. budynkiem dawnego Magistratu, w którym obecnie znajduje się Wydział Architektury i Urbanistyki Urzędu Miasta Krakowa, domem Pod Jeleniem z XVIII wieku z narożną płaskorzeźbą dwóch jeleni połączonych jedną głową, dworkiem Pod Czarnym Orłem z XVIII wieku, w którym mieścił się kiedyś zajazd, oraz dworkiem Pod Białym Orłem, który był pierwszym ratuszem podgórskim. Obecnie czynione są starania, aby przywrócić znaczenie temu miejscu, które w mieście założonym przez władze austriackie stanowiło centrum życia. Na rynku odbywają się liczne imprezy, np. Świąteczne Targi Rzeczy Wyjątkowych czy Podgórskie Kołędowanie, które mogą być atrakcyjne zarówno dla mieszkańców, jak i dla turystów. Za kościołem św. Józefa znajduje się park Bednarskiego, znany bardziej mieszkańcom Podgórze czy innych dzielnic Krakowa jako miejsce rekreacji niż szerzej turystom (Rożek, 2006; Lang, 2008; Jakubowski, 2011).

Niewątpliwie atrakcją, a jednocześnie symbolem Podgórze, jest wspomniany wcześniej kopiec Krakusa, na którym corocznie, w okolicach Wielkanocy, odbywają się, znane już w XIX wieku uroczystości zwane Rękawką. Obecnie mają one charakter festynu, pikniku, podczas którego grupy historyczne i organizatorzy starają się przybliżyć słowiańskie zwyczaje i życie dawnych plemion. Kolejną wizytówką Podgórze jest wzgórze Lasoty z romańskim kościółkiem św. Benedykta, fortem św. Benedykta oraz położonym u podnóża starym cmentarzem podgórskim. Ważne w Podgórzu są również miejsca pamięci związane z wydarzeniami II wojny światowej, takie jak np. plac Bohaterów Getta – świadek wielu tragicznych zdarzeń, zachowane fragmenty muru getta żydowskiego, kamieniołom Liban, od nazwiska przedsiębiorcy Bernarda Libana, gdzie na terenie przedsiębiorstwa Krakowskie Wapienniki i Kamieniołomy SA hitlerowcy utworzyli obóz pracy Służby Budowlanej, czy tereny byłego obozu Płaszów, gdzie znajduje się pomnik upamiętniający zagładę ludności żydowskiej. Obszar kamieniołomu został wykorzystany do scen obozowych w filmie *Lista Schindlera*, o czym świadczą pozostałe fragmenty dekoracji (Rożek, 2006, Żółciak, 2007; Legutko, 2010).

Z upływem czasu typowo przemysłowy charakter Podgórze zanikał, a dawne fabryki, zakłady, warsztaty były albo likwidowane, albo przekształcane w inne obiekty. W wyrobisku jednego z siedmiu nieczynnych już kamieniołomów na Krzemionkach utworzono rezerwat przyrody nieożywionej Bonarka, wraz ze ścieżką dydaktyczną o długości 300 m (Doległo, 2011).

Do najbardziej znanych, zwłaszcza wśród turystów zagranicznych, muzeów Podgórze, zaliczyć można Fabrykę Emalia Oskara Schindlera, przy ul. Lipowej na Zabłociu, która była miejscem pracy, a później ratunku dla wielu Żydów w czasie okupacji. Wydarzenia te zostały przedstawione najpierw w książce pt. *Arka Schindlera* autorstwa Thomasa Keneally'ego, a później w filmie z 1993 roku *Lista Schindlera* Stevena Spielberga. Inne warte zobaczenia obiekty muzealne i kulturalne to m.in. apteka Pod Orłem, oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, która odegrała ważną rolę w latach okupacji, a obecnie mieści ekspozycję opowiadającą historię Żydów i getta, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka, przeniesiony w 2014 roku do budynku dawnej elektrowni podgórskiej, Galeria Sarmach, mieszcząca się obecnie w budynku dawnej synagogi Zuchera z XIX wieku, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie (MOCAK, z ang. *Museum of Contemporary Art in Kraków*) oraz Centrum Sztuki i Ceramiki, w którym odbywają się także pokazy tworzenia wyrobów szklanych i warsztaty edukacyjne (Rożek, 2006, Salwiński; 2008; Sasadeusz, 2010; Zamorska-Przyłuska, 2010; Ciepły, 2014).

Pierwszym stałym mostem, o trwałych, murowanych podporach, łączącym Podgórze z Krakowem, był nieistniejący już tzw. most Podgórski, wybudowany w latach 1844–1850, a rozebrany w 1925 roku ze względu na zły stan. Obecnie Podgórze połączone jest ze starszą częścią Krakowa dwoma mostami – otwartym w 1933 roku mostem J. Piłsudskiego oraz mostem Powstańców Śląskich, wybudowanym na filarach dawnego III mostu, wysadzonego przez Niemców w 1945 roku (Rożek, 2002). Połączeniem obu brzegów Wisły, które jest najbardziej znane turystom, jest pieszo-rowerowa kładka Ojca Bernatka, łącząca Kazimierz z Podgórzem. Została ona wybudowana na przyczółkach dawnego mostu Podgórskiego i ozdobiona balansującymi rzeźbami akrobatów autorstwa Jerzego Kędziory. Kładka zwana też jest „mostem miłości”, ze względu na zawieszane na niej kłódki, wzorem innych mostów europejskich, np. w Wenecji, co stanowi dodatkową atrakcję (Gazeta Krakowska, 2020).

WIZERUNEK PODGÓRZA W MATERIAŁACH INFORMACYJNYCH I PROMOCYJNYCH, INTERNETOWYCH ORAZ DRUKOWANYCH, A TAKŻE DZIAŁANIACH RÓŻNYCH ORGANIZACJI

W świadomości przeciętnego turysty, zwłaszcza zagranicznego, bardziej funkcjonują poszczególne zabytki, atrakcje niż obszar jako całość ze swoją tożsamością i historią¹. Wyniki przeprowadzanych corocznie badań ruchu turystycznego do Krakowa wskazują, że turyści najchętniej zwiedzają najstarszą część miasta z rynkiem, Sukiennicami, kościołem Mariackim i Wawelem oraz Kazimierz. Turyści krajowi częściej niż zagraniczni odwiedzają sanktuarium w Łagiewnikach, natomiast obcokrajowcy wśród najczęściej zwiedzanych atrakcji wskazują także Fabrykę Emalia Oskara Schindlera (Borkowski, 2018; *Ruch turystyczny...*, 2019).

Na oficjalnym portalu Krakowa – miejskiej platformie internetowej Magiczny Kraków w zakładce „Odwiedź Kraków” wśród zaproponowanych 20 tras turystycznych dwie – Historyczna trasa podgórska oraz Getto – szlak pamięci 1941–1943 – w całości dotyczą Podgórze, w pięciu innych o nim wspomniano lub zaproponowano spacer:

¹ Powyższą hipotezę, należałoby potwierdzić dokładnymi badaniami ankietowymi, przeprowadzonymi wśród turystów zagranicznych.

Trzy dni w Krakowie, Szlaki krakowskich muzeów – szlak kultury żydowskiej, Krakowski szlak techniki, Szlak twierdzy Kraków, Rodzinny Kraków (Magiczny Kraków, 2020). W Historycznej trasie podgórskiej zaproponowano zwiedzenie bulwarów wiślanych, Fabryki Emalia Oskara Schindlera, kopca Krakusa, kościoła św. Benedykta, fortu św. Benedykta, kościoła św. Józefa, mostu Piłsudskiego, Krzemionek, parku Bednarskiego, placu Bohaterów Getta, Rynku Podgórskiego oraz ulicy Józefińskiej, na której mieściły się ważne instytucje getta. Zamieszczony w zakładce „Kraków w trzy dni” opis Podgórza, dobrze oddaje jego specyficzny charakter: „Podgórze nadal jest kameralne, zielone, przepełnione aurą małego miasta i tajemniczości. (...) Turyści przybywają tu zafascynowani nie tylko licznymi świadectwami historii czy atrakcjami kulturalnymi, ale także odmiennością Podgórza i jego urokliwymi zakątkami. Nieustannie pojawiają się nowe, klimatyczne miejsca, dzielnica ożywa. Jej nietuzinkowość można odkrywać bez końca” (Magiczny Kraków, 2020). Portal ten jest w dużej mierze skierowany do mieszkańców Krakowa, ale ponieważ pojawia się w wyszukiwarce zazwyczaj na pierwszej stronie i bardzo często również na pierwszym miejscu, bywa czytany również przez turystów, zarówno krajowych, jak i zagranicznych (tłumaczony jest na kilka języków: angielski, niemiecki, francuski, włoski, hiszpański i rosyjski).

Na innym profilu miasta – Kraków Travel (2020), prowadzonym przez Krakowskie Biuro Festiwalowe, skierowanym głównie do turystów, w zakładce „Przewodnik turysty” na kolejnych stronach wymieniono główne zabytki i atrakcje Podgórza. Są one jednak rozsypane i nie przekazują całego obrazu miejsca. Wśród wymienionych znalazły się m.in. Fabryka Emaila Oskara Schindlera, Galeria Sztuki Współczesnej MOCAK, apteka Pod Orłem, Centrum Szkła i Ceramiki, getto żydowskie w Krakowie (pozostałości), plac Bohaterów Getta, Rynek Podgórski, Cricoteka, kamieniołom Liban, kościół św. Benedykta, kopiec Krakusa, Muzeum Podgórza, były obóz nazistowski w Płaszowie, ale również mniej znane, jak: huśtawka Gombrowicza czy mural Skład Poezji Kraków–Reykjavik. Podgórze jako dzielnica, pojawia się dopiero na 10 stronie wyszukiwarki. Wybrane zabytki Podgórza zawarte są w programach niektórych wycieczek, np. „Zielony Kraków” – wzgórze Lasoty, kopiec Krakusa, KL Płaszów; „Śladami Niepodległej” – KL Płaszów, „Śladami *Listy Schindlera*”, „Jej Wysokość Kraków” – kopiec Krakusa, „To, co najważniejsze” – kopiec Krakusa, kładka Ojca Bernatka.

Portal Visit Krakow (2020) zamieszcza informacje w języku angielskim, skierowane głównie do turysty zagranicznego. Podgórze łączy się razem z Kazimierzem, a tematyka zasadniczo odnosi się do II wojny światowej i martyrologii ludności żydowskiej. Wzmiankę o dzielnicy można odnaleźć w części „Kazimierz and Beyond” i w proponowanych programach zwiedzania Krakowa w zależności od długości pobytu. Zachęca się do zwiedzania miejsc związanych z gettem, takich jak plac Bohaterów Getta, apteka Pod Orłem, Fabryka Emalia Oskara Schindlera oraz MOCAK. Na portalu można znaleźć także propozycje płatnych wycieczek, głównie po części związanej z gettem i do fabryki Oskara Schindlera (przekierowanie na Get Your Guide, 2020). W podobny sposób, również z propozycjami płatnych wycieczek, przedstawiono informacje o Podgórzu na stronie Visit a City (2020).

Jako jeden z pierwszych, po wpisaniu hasła Podgórze do wyszukiwarki internetowej Google, pojawia się portal Accor Hotel, który informacje o dzielnicy zamieścił pod tytułem: „Kraków-Podgórze – miejsce, do którego trzeba się udać”. Accor to jedna z największych sieci hotelowych na świecie, o międzynarodowym zasięgu, dlatego tym bardziej należy podkreślić fakt zamieszczenia informacji o Podgórzu, zwłaszcza

że zaprezentowano szerszy obraz dzielnicy, wychodząc poza wąski schemat związany z wojną i martyrologią ludności żydowskiej. Na pierwszej stronie, pod tytułem, zamieszczono poniższą informację: „Najczęściej odwiedzaną przez turystów częścią Krakowa jest Stare Miasto i Kazimierz. W stolicy Małopolski można jednak odnaleźć o wiele więcej miejsc wartych uwagi. Jednym z nich jest dzielnica Kraków-Podgórze, która jeszcze około 100 lat temu była oddzielnie funkcjonującą miejscowością. Na jej terenie mieści się m.in. słynna fabryka Oskara Schindlera oraz kopiec Krakusa. Poznaj najważniejsze atrakcje Podgórza” (Accor, 2020). W artykule poza zachęceniem do zwiedzenia terenów byłego getta i fabryki Oskara Schindlera przedstawiono również Rynek Podgórski wraz z kościołem św. Józefa, kopiec Krakusa czy kładkę Ojca Bernatka.

Zdecydowanie inny charakter mają informacje zamieszczone na portalach działających w Podgórzu organizacji i stowarzyszeń, m.in. wspomniane wcześniej Stowarzyszenie Podgorze.pl (2020). Są one skierowane zasadniczo do mieszkańców Krakowa, ale poprzez aktywną działalność na rzecz budowy czy raczej odbudowy tożsamości miejsca mogą zainteresować również turystów krajowych i zagranicznych. Taki jest też cel działalności wspomnianych organizacji, aby poprzez zwiększenie wiedzy o dzielnicy i jej atrakcjach zainteresować szersze grono odbiorców. Zachęca się także do udziału w różnych wydarzeniach i uroczystościach, aby razem poznawać mniej lub bardziej znane historie, wydarzenia czy zakątki Podgórza.

Stowarzyszenie prowadzi przejrzysty i dobrze funkcjonujący portal Podgorze.pl, na którym zamieszczone są informacje o dzielnicy i jej atrakcjach oraz aktualnych wydarzeniach i przedsięwzięciach. Wart podkreślenia jest sposób przekazywania informacji o dziejach Podgórza i ludziach w nich mieszkających poprzez gromadzenie wspomnień mieszkańców. Są one nagrywane i udostępniane w zakładce „Historia mówiona”. Zapoczątkowano również inicjatywę dzielenia się wspomnieniami i pamiątkami związanymi z Podgórzem, tzw. depozyt pamięci, polegającą na przekazywaniu historii, np. opowiedzianej przez dziadków i udostępnianiu pamiątek związanych z nią (Stowarzyszenie Podgorze.pl, 2020). Są to bardzo cenne inicjatywy, które pozwalają odkryć prawdziwy charakter miejsca, dotknąć jego sedna i zejść z utartych szlaków.

Osoby szukające ciekawych i niestandardowych miejsc, położonych z dala od najczęściej odwiedzanych tras lub chcące uzyskać informacje od osób, które dane miejsce już odwiedziły i chcą się podzielić swoim doświadczeniem, sięgają do blogów internetowych. Prowadzą je zarówno podróżnicy pasjonaci, którzy starają się zarazić innych swoją pasją do podróżowania, jaki i miłośnicy historii, zabytków, starych przedmiotów, chcący nadać charakter miejscom, które kochają, i zachęcić innych do większego zainteresowania i pogłębiania wiedzy (Dawno Temu w Krakowie, 2020; Duże Podróże, 2020; Kolej na Podróż, 2020; Magazyn Kawiarniany, 2020; No to Fru!, 2020; Stare Podgórze, 2020).

Bardziej uniwersalne informacje, podane w formie encyklopedycznej czy przewodnikowej, można znaleźć np. na portalu Wikipedia (2020) czy Karnet Kraków (2020). Na portalu Onet Podróże (2020) przedstawiono informacje o Podgórzu, chcąc przełamać stereotypowe patrzenie na dzielnicę, która kojarzy się wielu osobom głównie z II wojną światową i historią ludności żydowskiej, i pokazać inne ciekawe miejsca niż tylko te najbardziej rozreklamowane wśród turystów. W artykule zatytułowanym: *Podgórze – dzielnica kontrastów i stalowej historii* przeczytamy: „Kraków najczęściej kojarzony jest z zamkiem na Wawelu, kościołem Mariackim, a także z niezliczoną ilością gołębi

i pachnącymi na każdym rogu obwarzankami. Tak też zapamiętują go turyści, którzy lubują się w kolorowych smokach i koszulkach z napisami *I love Kraków*. Jednak niedaleko tętniącego życiem centrum, na prawym brzegu Wisły, znajduje się miejsce nie wszystkim dobrze znane. Pełne historii, zabytków, charakteru i świeżości. Podgórze kojarzy się często jedynie z fabryką Schindlera i obrośniętą kłódkami kładką Ojca Bernatka, ale czy słusznie?” (Kostrz, 2020). Na tak postawione pytanie szukają odpowiedzi zarówno władze miasta, dzielnicy, jak i osoby zaangażowane w jej rozwój, chcące zmienić ten rozpowszechniony wizerunek.

Równolegle z informacjami zamieszczonymi w internecie wiadomości dotyczące Podgórza, jego atrakcji, zabytków można odnaleźć w przewodnikach po Krakowie. Z przeanalizowanych 34 publikacji, wydanych w latach 2004–2018, w 24 – odnaleziono informacje dotyczące Podgórza. Trzy spośród przeanalizowanych wydawnictw odnosiły się wyłącznie do Podgórza lub Zabłocia, w pięciu wspomniano o Podgórzu, łącząc tę część Krakowa z inną dzielnicą – Kazimierzem (zasadniczo dotyczy pamiątek, zabytków związanych z martyrologią ludności żydowskiej), w dziewięciu – zamieszczono dłuższy opis Podgórza lub odrębny rozdział, natomiast w siedmiu – pojawiły się szczerkowe informacje, najczęściej odnoszące się do fabryki Oskara Schindlera. W zależności od obszerności wpisu zabytki Podgórza zostały omówione skrótowo – tylko te najbardziej znane, lub szerzej – zarówno związane z najdawniejszą historią dzielnicy, czasami, kiedy Podgórze stanowiło odrębne miasto, jak i okresem II wojny światowej. W jednym z przewodników – *Kraków i okolice*, wydany przez wydawnictwo Pascal, autor – Bogusław Michalec – bardziej opowiada o zabytkach i ciekawostkach związanych z Podgórzem, niż je przedstawia, prowadząc czytelnika uliczkami, zaułkami dzielnicy, zwracając uwagę na niestandardowe, ciekawe miejsca (Michalec, 2005). Autor zaczyna swoją opowieść słowami: „W Podgórzu najpiękniejsze są schody. Zawieszono tu i tam, wspinają się po stromiznach, tworząc malownicze zakątki, które aż się proszą o obiektyw aparatu” (Michalec, 2005: 245). Słowa te doskonale wpisują się w sposób, w jaki Podgórze chce być widziane i postrzegane.

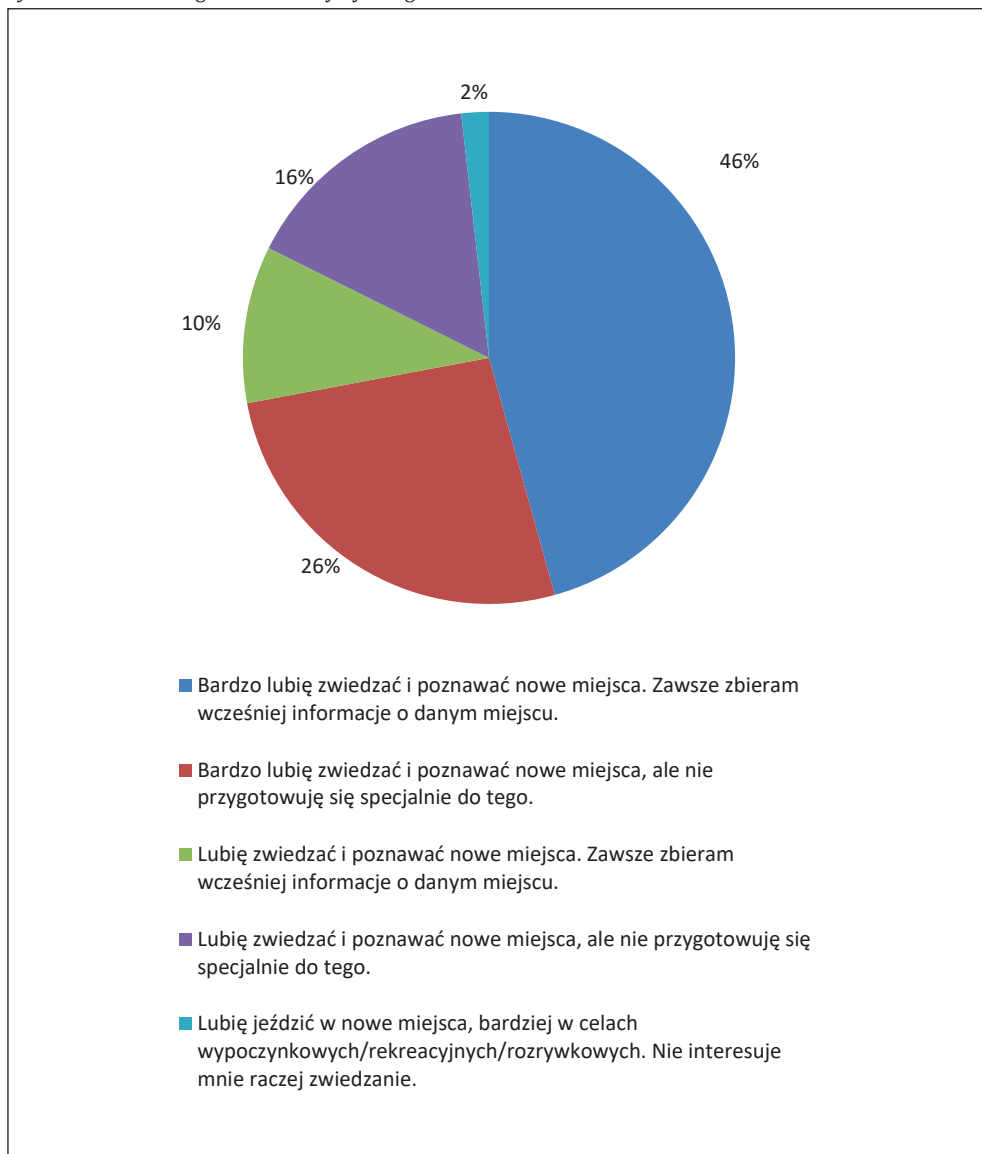
PODGÓRZE ORAZ JEGO ATRAKCYJNOŚĆ W ŚWIADOMOŚCI STUDENTÓW KIERUNKU TURYSTYKA I REKREACJA UNIwersYTETU PEDAGOGICZNEGO W KRAKOWIE

W pierwszym pytaniu respondentów poproszono aby ocenili swoje zaangażowanie turystyczne. Prawie połowa z nich oceniła siebie jako osoby, które bardzo lubią zwiedzać i zawsze starannie przygotowują się do wyjazdu (44,6%). Drugą co do wielkości grupę stanowili studenci, którzy również bardzo lubią podróżować, ale nie przygotowują się specjalnie do wyjazdu (26,4%) (rycina 3).

Aż 84,6% ankietowanych odpowiedziało, że byli kiedykolwiek w Podgórzu, zaś 15,4% respondentów odpowiedziało negatywnie. Respondenci najczęściej odwiedzają dzielnicę w celach turystycznych i rekreacyjnych raz na rok (24,6%), a także raz na dwa–trzy miesiące (14%), jeden–dwa razy w miesiącu (12,3%), kilka razy w roku (7%), kilka razy w miesiącu (7%).

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o podanie jednego skojarzenia z Podgórzem, które pierwsze przyszło im na myśl. Wśród odpowiedzi dominowały: kopiec Krakusa (Kraka) – cztery, kościół św. Józefa – cztery, Rynek Podgórski – trzy, Kraków – trzy, dzielnica Krakowa – trzy, obszar, dzielnica, część dzielnicy Krakowa,

Rycina 3. Ocena zaangażowania turystycznego

Źródło: opracowanie własne

Wisła, druga strona Wisły – dwa. Pojawiły się również odpowiedzi związane z zabytkami Podgórze, jak: plac Bohaterów Getta, stary cmentarz podgórski, były obóz niemiecki Kraków-Płaszów / KL Płaszów, park Bednarskiego, Fabryka Emalia Oskara Schindlera, kolorowe schody, kładka Ojca Bernatka; lub odnoszące się do historii miejsca: getto, wolne królewskie miasto Podgórze/ Pod Górą, niepodległość, jak też odpowiedzi błędne, np. kopiec Wandy, kopiec Kościuszki.

Następnie studentów poproszono o podanie dwóch szerszych informacji. Większość z nich była poprawna, sugerująca, że studenci posiadają wiedzę o Podgórzu. Podane odpowiedzi to m.in.:

- „Odnoszę wrażenie, że jest to dzielnica, która ma ogromny potencjał, ale jest nieco zaniedbana. Tragiczna historia związana z czasem II wojny światowej, kiedy to na terenie Podgórza krakowskiego znajdowało się getto żydowskie”.
- „Podgórze to obszar Krakowa będący w latach 1784–1915 osobnym miastem założonym jako Josefstadt. Na terenie Podgórza znajdowało się żydowskie getto”.
- „Znajduje się na prawym brzegu Wisły. Znajduje się tam kopiec Krakusa”.
- „Jest to dawna dzielnica Krakowa, jest tam kopiec Krakusa”.
- „Kiedyś (chyba) Podgórze nie należało do Krakowa. W pobliżu znajduje się park Bednarskiego oraz kopiec Krakusa”.

Ważne było również pytanie dotyczące źródeł, z których studenci czerpali wiedzę o Podgórzu. Badania wykazały, że najczęściej sięgali oni do stron internetowych (66,2%), ale czerpali również wiedzę od przyjaciół i znajomych (30,8%), w mniejszym stopniu, poszukiwali informacji w mediach społecznościowych (20%), jak i w przewodnikach (26,2%) (rycina 4).

Kolejne trzy pytania dotyczyły zabytków i atrakcji Podgórza, o których respondenci słyszeli lub czytali, które zwiedzili oraz chcieliby zwiedzić, zobaczyć. Ankietowani zostali poproszeni o zaznaczenie dwóch dominujących odpowiedzi. Najwięcej osób posiadało informację o kopcu Krakusa (95,4%). W dalszej kolejności zostały wymienione: plac Bohaterów Getta (72,3%), Rynek Podgórski z kościołem św. Józefa (70,8%) oraz kładka Ojca Bernatka (56,9%). Są to miejsca najbardziej osadzone w historii Podgórza lub – w przypadku kładki – modne, zwłaszcza dla młodych ludzi (rycina 5).

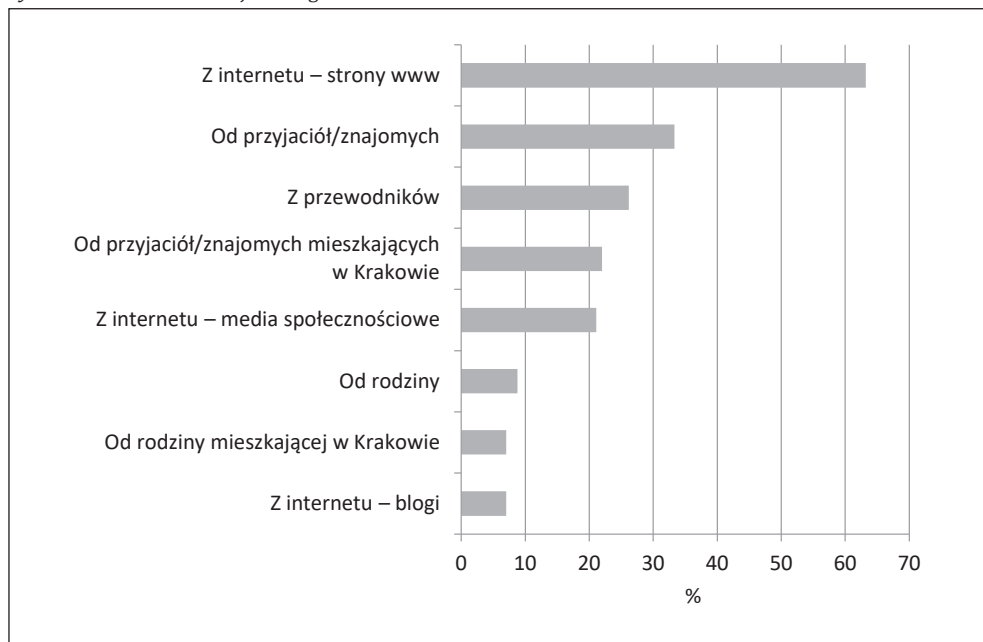
Podobne proporcje zostały zachowane w przypadku zabytków, które ankietowani zwiedzili, w kolejności były to: kopiec Krakusa (75,4%), plac Bohaterów Getta (53,8), Rynek Podgórski z kościołem św. Józefa (52,3%) oraz kładka Ojca Bernatka (52,3%). Można zauważyć, że studenci posiadają wiedzę czy informacje o danym miejscu, ale go nie zwiedzili. Najmniejsza różnica widoczna jest w przypadku kładki Ojca Bernatka (rycina 6).

Studenci wyrazili chęć zwiedzenia zabytków czy atrakcji Podgórza, ale tym razem wskazali na te bardziej związane z przyrodą: rezerwat przyrody nieożywionej Bonarka (44,6%), park Bednarskiego (33,8%) czy wzgórze Lasoty (33,8%) (rycina 7).

W podobnym układzie zapytano studentów o muzea podgórskie. Największą wiedzę posiadali o fabryce Oskara Schindlera (70,8%), na temat MOCAK-u (63,1%) oraz Muzeum Podgórza (44,6%). Natomiast obiektem, który studenci najczęściej zwiedzali, był MOCAK (44,6%), na drugim miejscu – Fabryka Emalia Oskara Schindlera (40%), a na trzecim apteka Pod Orłem (36,9%). 21,5% respondentów przyznało, że nie zwiedziło do tej pory żadnego z podgórskich muzeów (ryciny 8 i 9).

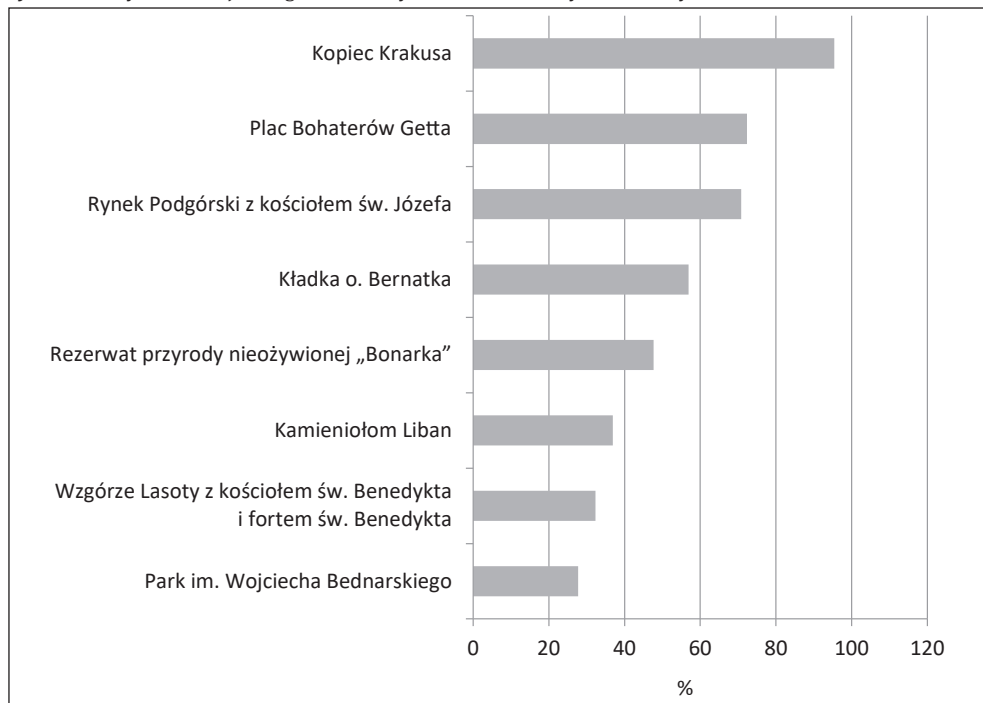
Mniejsze różnice można zauważyć w przypadku muzeów, które studenci chcieliby zwiedzić. W kolejności wymienili oni: Centrum Szkła i Ceramiki (47,7%), Muzeum Podgórza (44,6%), Fabrykę Emalia Oskara Schindlera (41,5%), Cricotekę (35,4%), Galerię Starmach (35,4%), aptekę Pod Orłem (30,8%) oraz MOCAK (24,6%). W tym wypadku proporcje zostały w pewien sposób odwrócone, o niektórych obiektach, jak np. MOCAK, studenci słyszeli, ale niekoniecznie chcą zwiedzić (rycina 10).

Rycina 4. Źródła informacji o Podgórzu

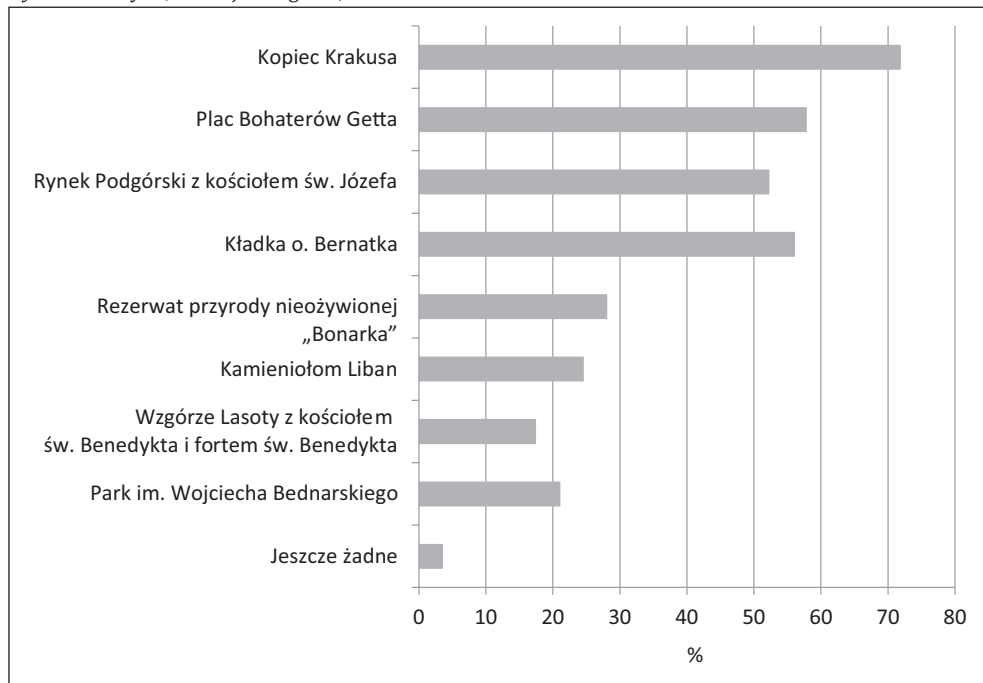
Źródło: opracowanie własne

Rycina 5. Zabytki, atrakcje Podgórza, o których ankietowani słyszeli lub czytali

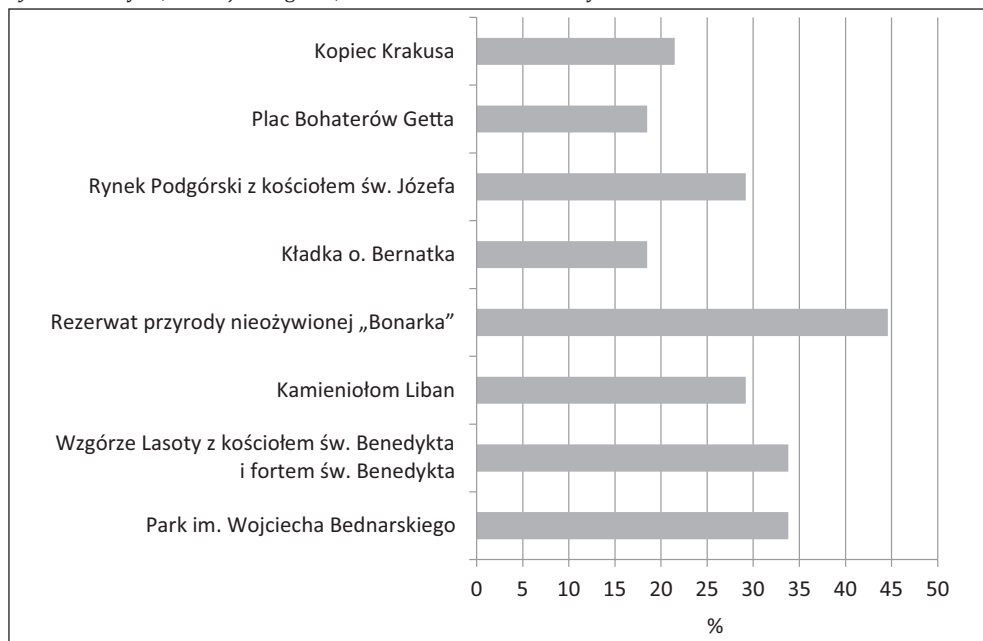
Źródło: opracowanie własne

Rycina 6. Zabytki, atrakcje Podgórza, które ankietowani zwiedzili

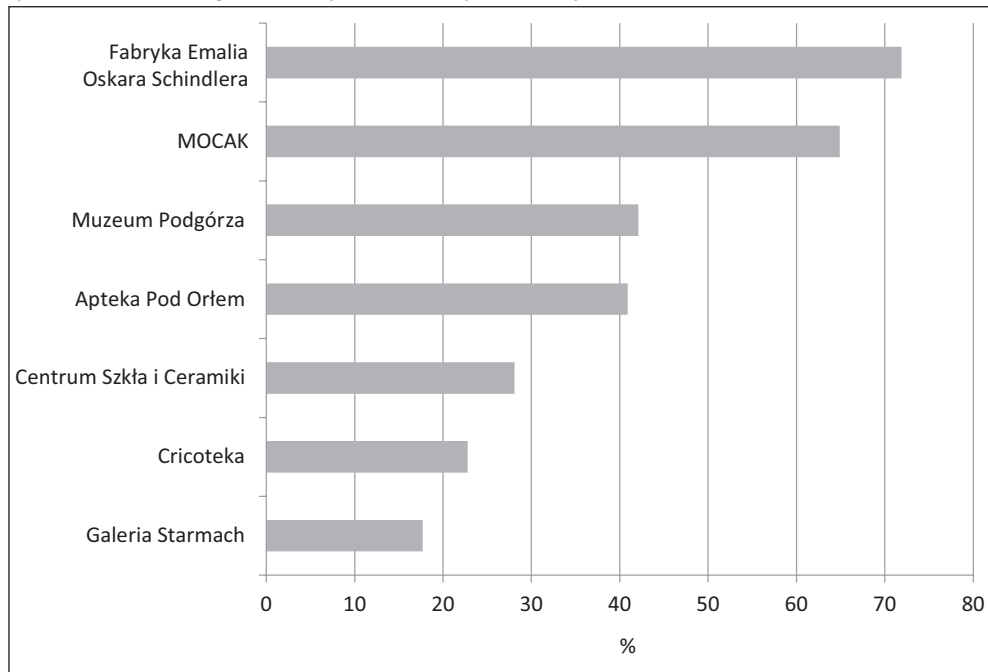
Źródło: opracowanie własne

Rycina 7. Zabytki, atrakcje Podgórza, które ankietowani chcieliby zwiedzić

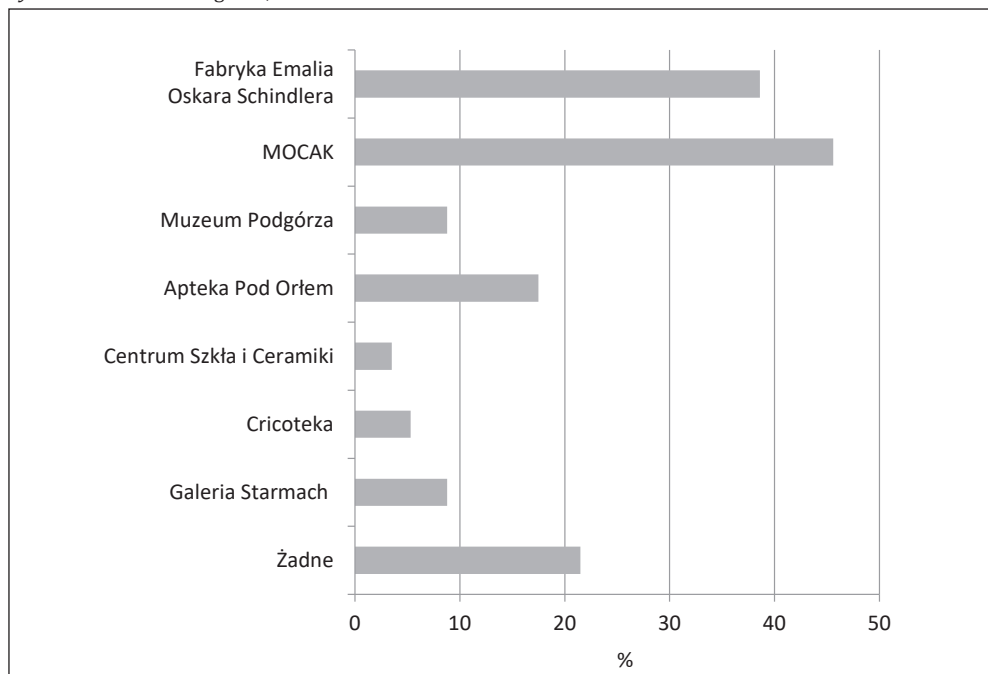
Źródło: opracowanie własne

Rycina 8. Muzea w Podgórzu, o których studenci słyszeli lub czytali

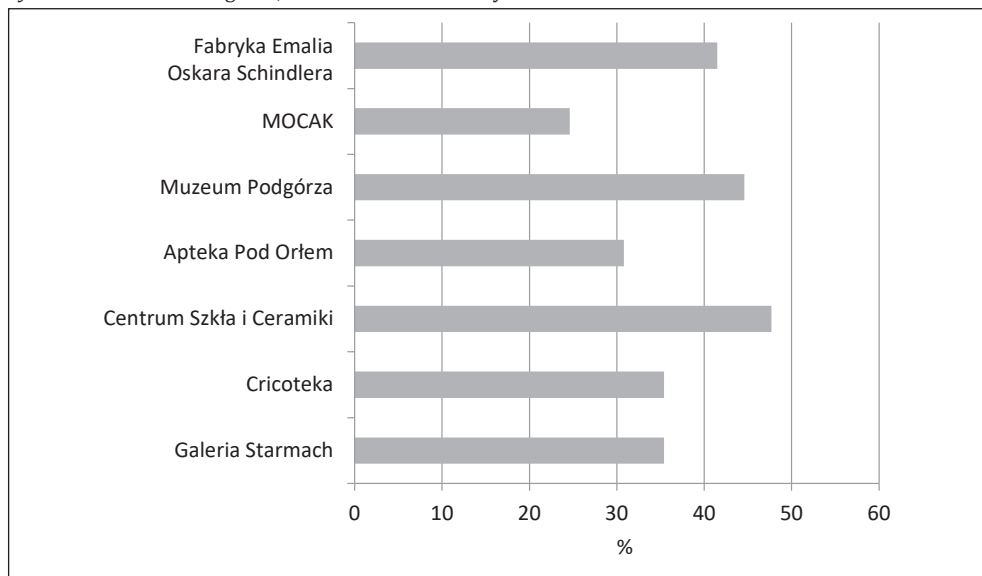
Źródło: opracowanie własne

Rycina 9. Muzea w Podgórzu, które studenci zwiedzili

Źródło: opracowanie własne

Rycina 10. Muzea w Podgórzu, które studenci chcieliby zwiedzić

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie badania ankietowego

Respondenci poszukują informacji o Podgórzu głównie w internecie (63,2%), z przewodników (29,8%) i od znajomych mieszkających w Krakowie (22%).

Zdecydowana większość respondentów posiada wiedzę o Podgórzu. Utożsamia je z dzielnicą Krakowa, w przeszłości samodzielnym miastem oraz zabytkami (Fabryka Emalia Oskara Schindlera, kopiec Kraka).

W największym stopniu respondenci posiadają informacje o najbardziej rozpoznanych zabytkach Podgórze – kopiec Kraka, Rynek Podgórski z kościołem św. Józefa, plac Bohaterów Getta.

Najbardziej znane muzea podgórskie to fabryka Schindlera oraz MOCAK.

W dużo mniejszym stopniu muzea podgórskie zostały zwiedzone przez respondentów. Natomiast w większym – wyrazili oni chęć zobaczenia tych miejsc.

Prawie połowa respondentów (44,6%) oceniła siebie jako osoby bardzo lubiące zwiedzać i poznawać nowe miejsca, zbierające wcześniej informacje o nich.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Podgórze jest jedną z największych dzielnic miasta, zróżnicowaną pod wieloma względami, m.in. historycznym, geograficznym, kulturalnym, przemysłowym itp. Cechuje się większymi kontrastami niż centrum Krakowa czy Kazimierz. Z tego też powodu obraz dzielnicy, jaki przedstawiony jest w różnego rodzaju przekazach, nie jest jednolity. Problem pojawia się już na samym początku z określeniem terytorium, w odniesieniu do którego używa się nazwy Podgórze. Funkcjonuje ona dla określenia jednej z 18 dzielnic, jak również osiedla, wchodzącego w jej skład. Dla większości turystów Podgórze to bardziej miejsce historyczne, kojarzone z osobnym miastem w przeszłości, łączone z pewnymi wydarzeniami, zabytkami, obiektami niż konkretnymi, wytyczonymi granicami.

Wiele regionów, miast, dzielnic i innych obszarów opiera, ale także buduje atrakcyjność turystyczną na odkrywaniu i rozwijaniu swojej tożsamości oraz sięganiu do korzeni. Wydaje się, że Podgórze, zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie najstarszej części Krakowa – Starego Miasta oraz Kazimierza, obrało właściwy kierunek rozwoju swojej atrakcyjności turystycznej. Osoby odpowiedzialne za rozwój dzielnicy są świadome, że nie może ona konkurować z najstarszą częścią Krakowa, jeśli chodzi o wartość zabytków. Próbuje natomiast, podobnie jak Kazimierz, budować swoją teraźniejszość i przyszłość na przeszłości, czyli historii i tradycji. Wydarzenia II wojny światowej zbliżyły obydwie dzielnice do siebie, dlatego też część ofert turystycznych obejmuje obiekty znajdujące się zarówno w Kazimierzu, jak i w Podgórzu. Tak jak zostało to wykazane wcześniej, wycieczki oraz trasy turystyczne związane z dziedzictwem żydowskim oraz holokaustem skierowane są w dużej mierze do turysty zagranicznego. Należy jednak zwrócić większą uwagę, aby powyższy przekaz nie był jednostronny, związany tylko z wydarzeniami II wojny światowej. Podgórze ma dużo więcej do zaoferowania, ale te informacje w niewielkim stopniu docierają do turysty zagranicznego i przeciętnego turysty krajowego.

Z analizy materiałów reklamowych i informacyjnych oraz działalności instytucji na rzecz rozwoju i promocji Podgórza można wyciągnąć wnioski, że budowanie wizerunku miejsca i, co za tym idzie, tworzenie oferty turystycznej, następuje wielotorowo. Z jednej strony podtrzymuje się pamięć o tragicznych wydarzeniach II wojny światowej i próbuje pokazać Podgórze jako miejsce boleśnie doświadczone, ale również niosące pewien przekaz, wartości. Należy w tym miejscu podkreślić, że pomimo tego, iż obiekty związane z tragicznymi wydarzeniami tworzą elementy oferty turystycznej i cieszą się dużą popularnością, to powaga i szacunek dla tych wydarzeń zostały zachowane. Z drugiej strony Podgórze, nie mogąc konkurować ze Starym Miastem pod pewnymi względami, jak zostało to wspomniane powyżej, próbuje pozostać w pełnym kontraście do najstarszej części Krakowa i na tym budować swoją atrakcyjność. Rzeka Wisła stanowi pewną „magiczną” granicę prowadzącą do „innego świata”. W przeciwieństwie do dostojnego, majestatycznego, prawie doskonałego Starego Miasta, pełnego zabytków najwyższej klasy, Podgórze promuje się jako miejsce trochę tajemnicze, mniej oczywiste, gdzie można poczuć się swobodniej, pokluczyć wąskimi uliczkami, podkrywać niezwykle miejsca, pooddychać inną atmosferą niż w historycznym centrum Krakowa, zejść z utartych szlaków. Tu Podgórze wychodzi naprzeciw najnowszym trendom turystycznym, polegającym na urozmaiceniu tradycyjnych ofert turystycznych i tworzeniu propozycji bardziej dla badaczy, poszukiwaczy przygód niż dla turysty masowego. Podgórze także promuje się jako miejsce relaksu i rekreacji, z wieloma zielonymi terenami, dającymi możliwość odpoczynku od dusznego miasta, jednocześnie bez opuszczania jego granic.

Analiza materiałów promocyjnych i reklamowych, zarówno tych internetowych, jak i drukowanych, wykazała, że większość zawartych w nich informacji dotyczy najważniejszych i standardowych atrakcji i zabytków Podgórza. Więcej wiadomości o miejscach mniej znanych dostarczają blogi prowadzone przez podróżników lub miłośników Podgórza.

Do turysty masowego, ale też zagranicznego, kierowany jest fragmentaryczny wizerunek, głównie kojarzony z tragiczną i smutną historią ludności żydowskiej. Pokutuje też obraz dzielnicy przemysłowej, biednej, zaniedbanej, nieciekawej. Z tymi stereotypami walczą właśnie m.in. różnorakie organizacje działające na terenie Podgórza czy

miłośnicy dzielnicy, pokazując ją jako bardzo wartościową, ciekawą, trochę tajemniczą, mającą wiele do zaoferowania odbiorcom o różnych oczekiwaniach i potrzebach. W Strategii rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020 wymieniono zwiedzanie Krakowa jako jeden z najważniejszych produktów turystycznych miasta. W możliwościach rozwoju produktu, jako zasoby miasta stanowiące niewykorzystany potencjał, wskazano właśnie m.in. Podgórze i Zabłocie (Strategia..., 2014). Za powyższym stwierdzeniem powinny pójść zarówno działania w kierunku promocji obszaru, jak i dofinansowania, doinwestowania i uporządkowania. Konieczna wydaje się zmiana w kierunku urozmaicenia wizerunku Podgórza, przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości miejsca, ochroną krajobrazu kulturowego i przyrodniczego (zob. Łyczak, 2015), jak również większa promocja dzielnicy jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, z propozycją oferty dla różnorodnego turysty.

Wśród studentów, którzy wzięli udział w badaniu sondażowym, tylko troje wskazało Kraków jako miejsce pochodzenia. Pozostałe osoby wychowywały się w innych miejscach Polski lub za granicą, głównie na Ukrainie. Można więc traktować je jak osoby przyjezdne, które chcą zwiedzić miasto, z tą różnicą, że ich pobyt jest dłuższy niż przeciętnego turysty. Wyniki badania wykazały, że respondenci posiadają wiedzę o Podgórzu, którą czerpią głównie ze źródeł internetowych. Miejsce kojarzy im się przede wszystkim z osobnym miastem, niezależnym od Krakowa, oraz wydarzeniami II wojny światowej i martyrologią ludności żydowskiej. Byłoby to zgodne zarówno z obrazem dzielnicy, który wyłania się z materiałów informacyjnych i promocyjnych, jak i z kierunkiem działania w celu zwiększenia atrakcyjności turystycznej miejsca. Studenci wykazali się wiedzą głównie o największych atrakcjach i zabytkach Podgórza, co również wskazuje na potrzebę większego i łatwiejszego przekazu informacji o tych mniej popularnych miejscach, ale nie mniej wartościowych. Respondenci wskazali Fabrykę Emalia Oskara Schindlera jako muzeum, o którym najczęściej słyszeli w kontekście Podgórza, co również pokrywałoby się z wynikami innych badań, w których turyści wykazują się wiedzą, a także chęcią zwiedzenia tego muzeum (np. badania ruchu turystycznego w Krakowie wspomniane wyżej), jak i innych miejsc spopularyzowanych przez film *Lista Schindlera*. Zgodnie z oczekiwaniami i zainteresowaniami turystów, a także rosnącą popularnością turystyki filmowej, należałoby rozwijać ten trend jako produkt turystyczny, z zachowaniem powagi miejsca.

Aby uzyskać szerszy i pełniejszy obraz postrzegania Podgórza przez zwiedzających, należałoby skonfrontować analizę dostępnych materiałów reklamowych i promocyjnych o miejscu z oczekiwaniami i preferencjami zwiedzających, w badaniu sondażowym opartym na reprezentatywnej próbie.

Literatura References

- Accor (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://all.accor.com/pl/polska>
- Baliński, W. (2003). Polskie państwo podziemne na południowych obszarach Krakowa. W: *Wydarzenia i miejsca pamięci narodowej w Podgórzu*. Materiały IV Sesji Podgórskiej. Kraków.
- Bieniarzówna, J., Małecki J.M. (1979). *Dzieje Krakowa. Kraków w latach 1796–1918*, t. 3. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Borkowski, K. (2018) (2020, 10 stycznia). *Ruch turystyczny w Krakowie w 2018 roku*. Pozyskano z https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=58088

- Centrum Kultury Podgórze (2020, 28 lutego). Pozyskano z <http://ckpodgorza.pl/>
- Chwalba, A. (2010). Podgórze dla Polaków. *Gazeta Wyborcza*, 129, dodatek Kraków, 7.
- Cieply, G. (red.) (2014). *Zabłocie. Przewodnik*. Kraków: Vis-à-vis.
- Dawno Temu w Krakowie (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <http://www.dawnotemuwkrakowie.pl>
- Doległo, M. (2011). Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju krakowskiego Podgórze jako czynniki rewitalizacji. *Przestrzeń i Forma*, 15, 391–412.
- Duda, E. (2010). *Żydowski Kraków. Przewodnik po zabytkach i miejscach pamięci*. Kraków: Vis-à-vis.
- Duże Podróże (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://duze-podroze.pl/podgorze/>
- Gazeta Krakowska (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://gazetakrakowska.pl/kladka-ojca-bernatka-ma-juz-piec-lat-wideo-zdjecia/ar/8959454>
- Get Your Guide (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://www.getyourguide.com/>
- Górecki, J., Sermet, E. (2010). Kamieniołomy Krakowa – dziedzictwo niedocenione. W: P.P. Zagózdźon, M. Madziarz (red.). *Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury*, t. 3. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 123–138.
- Jakubowski, K. (2011). *Kraków na starych widokówkach*. Warszawa: Agora SA.
- Karnet Kraków (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <http://karnet.krakow.pl/17759-krakow-podgorze>
- Kolej na Podróż (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <http://kolejnapodroz.pl/2019/09/29/krakow-podgorze-15-najciekawszych-miejsc/>
- Kostrz. K. (2020, 10 stycznia). *Podgórze – dzielnica kontrastów i stalowej historii*. Pozyskano z <https://podroze.onet.pl/polska/podgorze-dzielnica-kontrastow-i-stalowej-historii/1zc9dqz>
- Kotarba, R. (2003). Egzekucje hitlerowskie w Podgórzu w latach 1939–1943. W: *Wydarzenia i miejsca pamięci narodowej w Podgórzu*. Materiały IV Sesji Podgórskiej. Kraków.
- Kraków Travel (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <http://www.krakow.travel/>
- Kuwałek, R., Pióro, A., Gryta, J., Salwiński, J. *Apteka pod Orłem, historia i pamięć*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa.
- Lang, E. (2008). *Wokół Rynku Podgórskiego*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa.
- Lęgutko, A. (2010). *Krakowski Kazimierz i Podgórze*. Kraków: Bezdroża.
- Łyczak, J. (2015). Krajobraz kulturowy starego Podgórze (Kraków). *Topiarius. Studia Krajobrazowe*, 1, 85–104.
- Magazyn Kawiarniany (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://www.kawiarniany.pl>
- Magiczny Kraków (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://www.krakow.pl>
- Małecki, J.M. (1978). Jeszcze o początkach Podgórze i jego nazwie. *Rocznik Krakowski*, 49, 89–92.
- Michalec, B. (2005). *Kraków i okolice*. Bielsko-Biała: Pascal.
- Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://www.muzeumkrakowa.pl/oddzialy/muzeum-podgorza>
- No to Fru! (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://frugru.pl/nieznany-krakow-wzgorze-lasoty>
- Onet Podróże (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://podroze.onet.pl/polska/>
- Pióro, A. (2003). Getto w Krakowie – apteka mgra Tadeusza Pankiewicza. W: *Wydarzenia i miejsca pamięci narodowej w Podgórzu*. Materiały IV Sesji Podgórskiej. Kraków.
- Poczet Krakowski (2020, 5 czerwca). Pozyskano z <https://www.poczetkrakowski.pl/maleojczyzny/iii-aktualne-dzielnice-samorzadowe-krakowa/>
- Rożek, M. (2002). *Mosty Krakowa*. Kraków: Wydawnictwo Baran i Suszczyński.
- Rożek, M. (2006). *Przewodnik po zabytkach Krakowa*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Ruch turystyczny w Krakowie w 2019 roku*. Ikonografia. (2020, 10 stycznia). Pozyskano z https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=58088
- Salwiński, J. (red.) (2008). *Podgórze. Przewodnik po Podgórzu, prawobrzeżnej części Krakowa*. Kraków: Vis-à-vis.
- Sasadeusz. M. (2010). Podgórze. W: K. Myślik, K. Jakubowski, M. Miezan, M. Sasadeusz. *Spacerownik krakowski*. Inowrocław: Agora SA, 161–180.
- Stare Podgórze (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <http://stare-podgorze.pl>
- Stowarzyszenie Podgorze.pl (2020, 10 stycznia). Pozyskano z www.Podgorze.pl
- Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020 (2014). Załącznik do uchwały nr CXXI/1965/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 5 listopada 2014 r. w sprawie przyjęcia Strategii

- rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020. Pozyskano z https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=20667
- Visit a City (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://www.visitacity.com>
- Visit Kraków (2020, 10 stycznia). Pozyskano z <https://visitkrakow.com/>
- Wikiwand (2020, 5 czerwca). Pozyskano z [https://www.wikiwand.com/pl/Podg%C3%B3rze_\(Krak%C3%B3w\)](https://www.wikiwand.com/pl/Podg%C3%B3rze_(Krak%C3%B3w))
- Wikipedia (2020, 10 stycznia). Pozyskano z [https://pl.wikipedia.org/wiki/Podg%C3%B3rze_\(Krak%C3%B3w\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Podg%C3%B3rze_(Krak%C3%B3w))
- Załącznik do uchwały nr LIX/1288/16 z dnia 7 grudnia 2016 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Miejskiego Programu Rewitalizacji Krakowa (2018).
- Zamorska-Przyłuska, E. (2010). *Przewodnik literacki po Krakowie i województwie małopolskim*. Kraków: WAM.
- Żółciak, J. (2007). Rozwój przestrzenny Podgórza. W: J. Wyrozumski (red.). *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*. Kraków: Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa.

Matylda Siwek, dr, adiunkt, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Geografii, Katedra Turystyki i Badań Regionalnych. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień związanych z obsługą ruchu turystycznego, hotelarstwem, rekreacją, animacją w turystyce zarówno z historycznej, jak i współczesnej perspektywy.

Matylda Siwek, PhD, assistant professor, Pedagogical University of Krakow, Institute of Geography, Department of Tourism and Regional Studies. Her research area includes physical culture, tourism service, hospitality, recreation, animation in tourism regarding both historical and present issues.

ORCID: 0000-0002-0487-1263

Adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Geografii
Katedra Turystyki i Badań Regionalnych,
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, Polska
e-mail: matylda.siwek@up.krakow.pl